

ORGANIZATION OF PAYMENT SYSTEM IN REPUBLIC OF CROATIA SINCE THE BEGINING OF 2011

PLATNI PROMET OD POČETKA 2011.G. U REPUBLICI HRVATSKOJ

VIDOVIC, Jelena & AKRAP, Ivan

Abstract: *Since the beginning of 2011 the new Payment system Act has become effective. This paper deals with new organization of providing payment services in Republic of Croatia. This is a result of harmonisation of Croatian regulations with EU Directives on payment services. New law recognizes wider range of payment services and payment service providers and deals with informing and protection of payment service users.*

Key words: *payment services, payment service providers, SEPA.*

Sažetak: *Od početka 2011.g. stupio je na snagu novi Zakon o platnom prometu. Ovaj rad se bavi novom organizacijom platnog prometa u Republici Hrvatskoj čime je ona usklađena sa sustavom platnog prometa u Europskoj Uniji. Zakon na posve drugačiji način definira platne usluge i pružatelje platnih usluga te je izrazito orjentiran na informiranje i zaštitu potrošača.*

Ključne riječi: *vrste platnih usluga, pružatelji platnih usluga, SEPA.*



Authors' data: Jelena, Vidovic, dr.sc., Sveučilišni odjel za stručne studije Sveučilišta u Splitu, Kopilica 5, Split, jvidovic@oss.unist.hr. Ivan, Akrap, dipl.iur., Sveučilišni odjel za stručne studije Sveučilišta u Splitu, Kopilica 5, Split, iakrap@oss.unist.hr.

1. Uvod

Početak 2011. stupio je na snagu novi Zakon o platnom prometu (ZPP) koji uređuje nacionalni i međunarodni platni promet [1]. Glavni je cilj novog zakona o platnom prometu usklađivanje načina poslovanja hrvatskih banaka s praksom Europske unije. Zakon je inačica Europske Direktive 2007/64/EC od 13.11.2007. o platnim uslugama implementirana u hrvatsko zakonodavstvo koja ima za cilj usklađivanje infrastrukture nacionalnih platnih prometa u svim zemljama Europske unije. U uvodnom dijelu nove direktive o uslugama platnog prometa na unutarnjem tržištu kao razlog njezinog donošenja, između ostaloga, navedena je potreba uspostavljanja modernog i dosljednog pravnog okvira za usluge platnog prometa i omogućavanje pristupa novih pružatelja usluga platnog prometa tržištu. Do sada su svoje zakonodavstvo s navedenom direktivom, uz 27 članica Europske unije, uskladile i tri članice europskoga ekonomskog prostora: Island, Lihtenštajn i Norveška.

2. Platne usluge

Novim ZPP platne usluge se uređuju kao i u EU, odnosno građani RH će realizirati platne usluge po istim uvjetima kao i građani zemalja EU. Područje obuhvata platnih transakcija se jednoznačno uređuje za sve transakcije, neovisno o mjestu pružatelja usluge plaćanja i o valuti izvršenja plaćanja. Iznimno, radi se razlika između nacionalnih, prekograničnih i međunarodnih transakcija ili pak između kunskih, eurskih i ostalih transakcija.

U tom smislu Zakon uvodi pojmove:

- država članica – država potpisnica Ugovora o Europskome gospodarskom prostoru,
- treća država – do pristupanja RH EU svaka strana država, a nakon pristupanja država koja nije država članica EU.

U skladu s time definirane su i tri vrste platnih transakcija:

Nacionalna platna transakcija jest platna transakcija u čijem izvršavanju sudjeluju platitelj pružatelj platnih usluga i pružatelj platnih usluga primatelja plaćanja ili samo jedan pružatelj platnih usluga koji posluje u RH.

Međunarodna platna transakcija jest platna transakcija u čijem izvršavanju sudjeluju dva pružatelja platnih usluga od kojih jedan pružatelj platnih usluga posluje u RH, a drugi pružatelj platnih usluga posluje prema propisima treće države.

Prekogranična platna transakcija jest platna transakcija u čijem izvršavanju sudjeluju dva pružatelja platnih usluga od kojih jedan pružatelj platnih usluga posluje u RH, a drugi pružatelj platnih usluga posluje prema propisima druge države članice.

Novi Zakon o platnom prometu precizno definira što su to platne usluge, štoviše, eksplicitno definira koje se aktivnosti ne smatraju platnim uslugama. Dosadašnji Zakon o platnom prometu uglavnom se bavio otvaranjem i vođenjem računa poslovnih subjekata zanemarujući pritom platni promet građana, kartična plaćanja, novčane pošiljke te različite vrste platnih usluga koje se obavljaju telekomunikacijskim sredstvima.

Po novom Zakonu o platnom prometu platne usluge su sljedeće usluge koje pružatelji platnih usluga obavljaju kao svoju djelatnost:

- 1) usluge koje omogućuju polaganje gotovog novca na račun za plaćanje,
- 2) usluge koje omogućuju podizanje gotovog novca s računa za plaćanje,
- 3) usluge obavljanja platnih transakcija, uključujući prijenos novčanih sredstava na račun za plaćanje:
 - obavljanje izravnih terećenja, uključujući jednokratna izravna terećenja,
 - obavljanje platnih transakcija putem platnih kartica ili sličnog sredstva,
 - obavljanje kreditnih transfera, uključujući trajne naloge;
- 4) usluge obavljanja platnih transakcija u kojima su novčana sredstva pokrivena kreditnom linijom za korisnika platnih usluga: obavljanje izravnih terećenja, uključujući jednokratna izravna terećenja,
 - obavljanje platnih transakcija putem platnih kartica ili sličnog sredstva,
 - obavljanje kreditnih transfera, uključujući trajne naloge;
- 5) usluge izdavanja i/ili prihvaćanja platnih instrumenata (npr. platna kartica je vrsta platnog instrumenta);
- 6) usluge novčanih pošiljaka i (situacija kada se platitelj šalje novčana sredstva primatelju koji nema otvoren račun za plaćanje, te se takva novčana sredstva primaju za primatelja i stavljaju mu se na raspolaganje),
- 7) usluge obavljanja platnih transakcija kad se suglasnost platitelja za izvršenje platne transakcije daje nekim telekomunikacijskim sredstvom, digitalnim ili informatičkim ili operatoru informatičko- tehnološkog sustava, koji djeluje isključivo kao posrednik između korisnika platnih usluga i dobavljača robe i usluga.

Platna transakcija prema novom zakonu jest polaganje, podizanje ili prijenos novčanih sredstava koje je inicirao platitelj ili primatelj plaćanja.

Platne transakcije mogu biti:

1. Push – inicira ih izravno sam platitelj. Za njih se koriste standardni virmani E-banking nalozi, novčane pošiljke (npr. Western Union), i plaćanja zadana mobitelom na teret telefonskog broja te nalozi po bankovnom računu zadani mobitelom.
2. Pull – inicira ih platitelj preko primatelja ili ih inicira izravno primatelj plaćanja. Za njih se koriste kartična plaćanja (POS terminali, debitne kartice, kreditne kartice, debitne kartice s odgodom plaćanja, charge kartice), pojedina plaćanja određenim instrumentima (prepaid poklon kartice), izravna terećenja i
3. polaganje i podizanje gotovine.

Izravno terećenje jest platna usluga za terećenje platiteljevog računa za plaćanje, pri čemu je platna transakcija inicirana od strane primatelja plaćanja na osnovi suglasnosti platitelja dane platiteljevom pružatelju platnih usluga, primatelju plaćanja ili pružatelju platnih usluga primatelja plaćanja (ZPP).

Kod izravnog terećenja banka podmiruje obveze potrošača prema primatelju plaćanja na temelju podataka o svoti koju treba platiti i datuma plaćanja, a te podatke banci dostavlja primatelj plaćanja. Kod izravnih terećenja je naglasak na plaćanjima koja se temelje na osnovi ugovara s bankom ili primateljem plaćanja gdje uvjete izvršenja plaćanja definira primatelj plaćanja (trgovac, dobavljač usluge i sl.).

Trajnim nalogom se prenose sredstva na račune unutar i izvan banke prilikom čega sami klijent određuje uvjete plaćanja. Ovakvim trajnim nalogom moguće je uplaćivati rate kredita u banci, prenositi sredstva između računa, uplaćivati sredstva drugim vlasnicima računa u banci ili izvan nje (npr. članovima obitelji, studentima) i sl.

3. Pružatelji platnih usluga

Prethodni Zakon o platnom prometu u zemlji definirao je da poslove platnog prometa mogu obavljati Hrvatska narodna banka i banke, uz iznimku da Hrvatska pošta može obavljati gotovinske platne transakcije fizičkih osoba u ime i za račun Hrvatske poštanske banke i drugih banaka.

Novi Zakon o platnom prometu definira puno šire moguće pružatelje usluga platnog prometa. Po novom Zakonu o platnom prometu platne usluge u RH mogu pružati:

- a) kreditne institucije,
- b) institucije za elektronički novac,
- c) institucije za platni promet,
- d) Hrvatska narodna banka te
- e) Europska središnja banka (ECB),

a) Kreditna institucija

Kreditna institucija sa sjedištem u RH može se, pod uvjetima utvrđenim Zakonom o kreditnim institucijama, osnovati kao: banka, štedna banka, stambena štedionica ili institucija za elektronički novac.

b) Institucije za elektronički novac za sada registrirane u RH su operateri mobilnih telekomunikacija. Institucije za elektronički novac uređene zasebnim Zakonom o institucijama za elektronički novac [2], to su kreditne institucije čija je djelatnost izdavanje sredstava plaćanja u obliku elektroničkog novca u svoje ime.

c) Osim banaka i Institucija za elektronički novac, po novom Zakonu o platnom prometu, platne usluge mogu pružati i Institucije za platni promet. Njihovo osnivanje, licenciranje, način rada, bonitetna pravila i nadzor uređeni su novim Zakonom o platnom prometu.

Institucija za platni promet sa sjedištem u RH jest pravna osoba koja je od Hrvatske narodne banke dobila odobrenje za pružanje platnih usluga.

Institucija za platni promet je dužna novčana sredstva svih korisnika platnih usluga zaštititi i voditi odvojeno od novčanih sredstava drugih fizičkih i pravnih osoba. Sredstva koja do kraja radnog dana nakon dana primitka sredstava još nije predala primatelju plaćanja, ni prenijela drugom pružatelju platnih usluga, dužna je:

- a) položiti na poseban račun kod kreditne institucije ili
- b) uložiti u niskorizične i visokolikvidne oblike imovine (nerizičnu visokolikvidnu imovinu, depozite po viđenju kod kreditne institucije odgovarajućeg rejtinga ili dužničke vrijednosne papire izdane od izdavatelja odgovarajućeg rejtinga).

Novčana sredstva korisnika platnih usluga nisu vlasništvo institucije za platni promet, ne ulaze u njenu imovinu, ni u likvidacijsku ili stečajnu masu, niti mogu biti predmetom ovrhe u vezi s potraživanjima od institucije za platni promet. Novčana sredstva korisnika platnih usluga institucija za platni promet dužna je pokriti policom osiguranja društva za osiguranje ili garancijom kreditne institucije.

HNB izdaje odobrenje za pružanje jedne ili više platnih usluga. Temeljni kapital IPP kreće se u rasponu od 150.000,00 do 1.000.000,00 kn, ovisno o vrsti i obujmu platnih usluga uređenih odredbama novog ZOPP-a. Najmanja svota temeljnog kapitala kojeg mora imati institucija za platni promet koja pruža usluge izvršenja platnih transakcija, usluge vođenja računa za plaćanje, usluge koje omogućuju polaganje gotovog novca na račun za plaćanje i podizanje gotovog novca s računa za plaćanje te usluge izdavanja ili prihvaćanja platnih instrumenata je 1.000.000,00 kuna. Institucija za platni promet koja pruža usluge prijenosa novčanih pošiljaka mora imati temeljni kapital od najmanje 150.000,00 kuna dok institucija za platni promet koja pruža usluge izvršenja platnih transakcija kod kojih se suglasnost platitelja daje nekim telekomunikacijskim sredstvom, digitalnim ili informatičko tehnološkim uređajem, a plaćanje se obavlja telekomunikacijskom mrežom ili mrežnom operateru ili operateru infomatičko-tehnološkog sustava, koji djeluje isključivo kao posrednik između korisnika platnih usluga i dobavljača robe i usluga, mora imati temeljni kapital od najmanje 400.000,00 kuna. Buduće potencijalne institucije za platni promet na hrvatskom tržištu platnih usluga su kartične kuće koje posluju kao samostalne tvrtke, Financijska agencija, Hrvatska pošta za usluge tzv. kolekcije te specijalizirane tvrtke za pružanje usluga novčanih pošiljaka. U Hrvatskoj pošti korisnici mogu putem uplatnica - računa obavljati plaćanja različitih naknada, troškova, pretplata i drugih obveza (telefonski račun, grijanje, plin, voda itd.).

- c) i e) Kao nova kategorija pojavljuju se HNB i ECB, kad ne djeluju u svojstvu monetarne ili druge javne vlasti.

4. Odgovornost

Ako je izvršena neautorizirana platna transakcija, platitelj pružatelj platnih usluga dužan je odmah vratiti platitelju iznos neautorizirane platne transakcije, a u slučaju izvršenja neautorizirane platne transakcije s računa za plaćanje, dovesti račun za plaćanje u stanje koje bi odgovaralo stanju tog računa da neautorizirana platna transakcija nije bila izvršena. Ako korisnik platnih usluga osporava da je autorizirao izvršenu platnu transakciju, sama činjenica da je pružatelj platnih usluga zabilježio

korištenje platnog instrumenta nije nužno dovoljna kako bi se dokazalo da je platitelj autorizirao tu platnu transakciju ili da je postupio prijeverno ili da namjerno ili zbog krajnje nepažnje nije ispunio jednu ili više svojih obveza da personalizirana sigurnosna obilježja platnog instrumenta ne budu dostupna drugima osim korisniku platnih usluga koji je ovlašten koristiti se tim instrumentom.

Prema ZPP-u platiteljevoj instituciji nije u pravilu dopušteno ograničiti visinu svoje odgovornosti koja je propisana čl. 60. st. 2. i čl. 76. smjernice EU 2007/64 [3]. Većina nacionalnih prava iskoristila je ovu opciju smjernice ograničavajući odgovornost platiteljeve institucije na iznos od 12.500 eura. Hrvatske banke će biti na tržištu EU u neravnopravnom položaju ako se ova mogućnost ne uvrsti u zakon.

Kada su u pitanju gubitak, krađa zlorporaba i neovlaštena uporaba platnog instrumenta, propisana je obveza korisnika da rabi instrument prema odredbama okvirnog ugovora. Korisnik mora zaštititi personalizirana sigurnosna obilježja platnog instrumenta i osigurati da personalizirana sigurnosna obilježja platnog instrumenta ne budu dostupna nikom drugom osim ovlaštenom korisniku te prijaviti neautoriziranu platnu transakciju najkasnije u roku od 13 mjeseci od dana terećenja.

Platitelj odgovara za izvršene neautorizirane platne transakcije do ukupno 1.125,00 kn ako je izvršenje posljedica ukradenog ili izgubljenog platnog instrumenta ili druge zlorporabe platnog instrumenta ako platitelj nije čuvao personalizirana sigurnosna obilježja, odnosno u punoj svoti ako je postupio prijeverno ili ako namjerno ili zbog krajnje nepažnje platni instrument nije koristio u skladu s odredbama okvirnog ugovora, te ako nije ispunio svoje obveze o obavješćivanju pružatelja platnih usluga o gubitku, krađi ili zlorporabi platnog instrumenta ili njegovom neovlaštenom korištenju.

Korisnik gubi prava koja mu pripadaju u slučaju izvršenja neautorizirane platne transakcije ako o neautoriziranoj transakciji ne obavijesti pružatelja platnih usluga:

- bez odgađanja po saznanju (subjektivni rok), a
- najkasnije 13 mjeseci od dana terećenja (objektivni rok).

5. Prigovori, pritužba, mirenje i prekršajni postupak

Ako korisnik platnih usluga smatra da se pružatelj platnih usluga ne pridržava zakona može pružatelju usluga uputiti svoj prigovor. Pružatelj usluga mora odgovoriti na prigovor najkasnije u roku od sedam dana.

Korisnici platnih usluga i druge pravne osobe mogu uputiti pritužbu protiv kreditne institucije, institucije za platni promet i institucije za elektonički novac Hrvatskoj narodnoj banci. HNB će pozvati pružatelja platnih usluga da u roku od sedam dana dostavi svoje očitovanje i dokaze na koje se poziva. Ako HNB zaključi da je pružatelj platnih usluga počinio prekršaj propisan ovim zakonom, podnošenjem optužnog prijedloga će se pokrenuti prekršajni postupak pred Financijskim inspektoratom. Ako

je podnositelj pritužbe potrošač, obavijestit će ga o mogućnosti provođenja postupka mirenja u Centru za mirenje Hrvatske gospodarske komore.

6. Zaključak

Novim ZPP-om se povećava broj pružatelja platnih usluga i konkurencija na domaćem oligopolskom bankarskom tržištu jer uklanjaju prepreke koje štite domaće tržište i proširuju vrste institucija ovlaštenih za obavljanje platnog prometa.

Navedene promjene imaju temelj u uvođenju Jedinostvenog euro platnog područja poznatog kao SEPA (Single Euro Payments Area, Lisabonski proces 2000.g.) SEPA ili Jedinostveno područje platnog prometa predstavlja stvaranje jedinstvene europske zone platnog područja gdje bi se sva elektronska, dakle bezgotovinska plaćanja, obavljala unutar nacionalnih granica pod istim uvjetima kao i prekogranični transferi, gdje razlika između nacionalnih i prekograničnih plaćanja ne bi postojala. Planirano je da novi proizvodi/usluge u okviru SEPA-e postupno zamijene nacionalne platne proizvode. SEPA će omogućiti klijentima elektronsko (bezgotovinsko) plaćanje u eurima rabljenjem jednog bankovnog računa i standardiziranog asortimana platnih instrumenata. Osim toga, domaći platni promet može postati jednostavniji i jeftiniji zahvaljujući uvođenju standardizacije platno-prometnih instrumenata i procesa. Zakonska regulativa koja je koncipirana u skladu sa SEPA-om prisilit će banke ili druge ovlaštene pružatelje usluga da naplaćuju iste naknade za prekogranična i za domaća plaćanja.

Uz vođenje transakcijskih računa i obavljanje transakcija preko računa u bankama, novi zakon obuhvaća i kartična plaćanja, usluge novčanih pošiljki te usluge plaćanja preko mobitela i drugih tehnoloških sredstava.

Transakcije na temelju papirnatih dokumenata i namire financijskih instrumenata nisu više platni promet. Isto se odnosi na transakcije na temelju ovršnih rješenja i sličnih isprava te evidencija blokiranih računa.

7. Literatura

[1] Zakon o platnom prometu, Narodne Novine, br. 133/2009.

[2] Zakonom o institucijama za elektronički novac, Narodne Novine, br. 117/08. i 74/09.

[3] Directive 2007/64/ec of the European parliament and of the council of 13 November 2007 on payment services in the internal market. *Dostupno na:* <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:319:0001:0036:EN:PDF>, *Pristup:* (02-03-2012).



Photo 133. Goat / Koza